

Jugoslavija, zemlja snova (II)

Karakteristična slovenačka farsa!

Sjećanja i prisjećanja na vijek od stvaranja prve Jugoslavije, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, iznjedrila su brojne manje ili više zanimljive zapise, od romansiranih biografija kralja, tada regenta, Aleksandra poput one Vuka Draškovića, do ozbiljnih historiografskih radova koji taj period osvjetljavaju na različite načine. Učinilo nam se zanimljivim da u *Danima* prenesemo jedan, na nama razumljivim jezicima, manje korišten ugao - odnos Slovenaca prema toj državi slikan ponašanjima nakon atentata u Marselju 1934.

Piše: **BOŽIDAR JEZERNIK**

To znači da ni najslavnije ime Ujedinjenog naroda nije ostalo iznad dnevno-političke borbe: Bilo je tužno gledati kako su brzo - u tim vremenima punim tuge i brige - neki preusmerili svoju pažnju na zujanje te majušne jezičke mušice. U trenutku smo mogli da primetimo nesaglasnost oko tog imena koje bi trebalo da nam bude sveto, bez obzira na to da li ga čine ova ili ona slova. Činilo se kao da se sada delimo u dva tabora, čak u tri - naša tuga se smešno razrasta u ogorčenje.

SAMO NEKOLIKO DANA NAKON kraljeve tragične smrti, u dvorani ljubljanske Gradske kuće održana je sednica posvećena pitanju spomenika koji je trebalo da bude podignut kao zajednički izraz zahvalnosti svih u Jugoslaviju udruženih Slovenaca i koji bi budućim pokolenjima predao živo sećanje na jugoslovenskog kralja, osnivača jugoslovenske zajednice. Kao što se može razabrati iz izveštaja koji je o sednici preneo *Slovenec*, neki su imali određene predrasude kada je reč o spomeniku još pre nego što se uopšte oblikovala ideja o tome kakav bi trebalo da on bude.

Smatrajući da će predložena veličanstvena i monumentalna građevina ostati "mrtva", zalagali su se za očuvanje živog sećanja na pokojnog vladara. Slovenija nema ni zlato ni srebro, ni najlepšu bronzu ili mermer koji bi mogli da izraze ono

6. Lojze Dolinar: Osnutek za spomenik kralju Aleksandru I. v Ljubljani, nahajališče neznan

7. Lojze Dolinar, Herman Hus: Spomenik kralju Aleksandru I., 1940, Ljubljana, uničen (fotografija iz leta 1940)

Ujedinitelj: Spomenik kralju Aleksandru u Ljubljani

Foto: AHAS

što slovenački narod želi da pokloni svom pokojnom vladaru, pisao je *Slovenec*, "živu, konstantnu zahvalnost koja će trajati i prenositi se iz generacije u generaciju". Istorija nam je, nastavlja autor u *Slovencu*, po slovenačkoj zemlji posejala već mnogo mrtvih spomenika, koliko god bili lepi i duboko zamišljeni i umetnički dovršeni, onima koji su ih gledali užurbano prolazeći pokraj njih i žureći za svojim svakidašnjim brigama. Stoga se zalagao da očuvaju živ kraljev "duhovni lik, da nas bodri na dela za koja je njegov život iskrvario".

Misao o kraljevom spomeniku bila je jača iz dana u dan. Javila se čak zamisao da se pokojnom kralju podigne spomenik i u Ljubljani i u Mariboru. Oni bi ljudima predstavljali nesumnjivi putokaz u budućnost i davali bi im pouzdano

jemstvo da je put koji je izabrao kralj i dalje onaj pravi. U oba grada počeli su da deluju odbori za podizanje spomenika. Na Dan ujedinjenja 1934. godine zajedno su izdali proglas "slovenačkoj braći" da daju svoj dobrovoljni prilog za spomenike, izraze zahvalnosti svih Slovenaca pokojnom kralju.

Veličanstvenim spomenikom pokojnom kralju hteli su da pobeđe njegovu fizičku smrt. Kako su zapisali u zajedničkom javnom pozivu, koji je donelo *Jutro* 1. decembra 1934., članovi Odbora za podizanje spomenika *Viteškom kralju Aleksandru I Ujedinitelju u Ljubljani i Mariboru*, planirani kraljev lik, uklesan u čvrstu masu mermera i bronz, trebao je da bude "znak pobeđe nad razornom snagom Smrti". U Ljubljani, trećoj prestonici države i

O autoru

Božidar Jezernik (1951.) je redovni profesor kulturne antropologije na Univerzitetu u Ljubljani. U središtu njegovog naučnog rada je etnološko i antropološko istraživanje Balkana i Istočne Evrope. Prva Jezernikova knjiga je studija o italijanskim koncentracijskim logorima *Borba za opstanak*. Među njegovim najvažnijim radovima su i knjige *Seks i seksualnost in extremis* i *Non cogito ergo sum*. Proširena verzija njegove knjige o izveštajima s putovanja po Balkanu *Dežela, kjer je vse narobe*, objavljena je na engleskom, turskom, poljskom, na srpskom, italijanskom i albanskom jeziku. ■

Sa otkrivanja spomenika u Ljubljani

Foto: AHAS

glavnom gradu Dravske banovine, spomenik je trebalo da bude odsjaj i odraz za njegovu pomoć u izvojevanju slobodi, a u Mariboru, uz severnu granicu, pak, večni stražar, u čijoj zaštiti će slobodni narod moći da mirno uživa u blagoslovljenom plodu svoje rodne zemlje, i opomena: "Tu nema prelaza!"

Likove kralja Aleksandra usred Ljubljane i Maribora u Odboru za postavljanje spomenika predstavljali su kao most između sadašnjosti i budućnosti, kao znak zahvalnosti budućim pokolenjima za kraljevo delo i žrtvu. Prema ovoj zamisli, spomenici bi značili studenac koji će jačati jugoslovenski narod, svetlo koje će mu osvetljavati put, ognjište koje će ga grejati. A protivnicima i zlobočincima imao je objavljivati i poručivati: "Kralj je mrtav - Jugoslavija je ostala!"

Akcija sakupljanja dobrovoljnog priloga koju je pokrenuo ljubljanski odbor trajala je tri godine i bila je uspešna; sakupljeno je oko 1.600.000 dinara. Nijedna dobrotvorna akcija za podizanje spomenika u Ljubljani nije donela toliko sredstava, međutim, uprkos tome, put od objavljenog poziva do samog podizanja spomenika bio je dug i vijugav. Bilo je nemali broj onih koje je Odbor zamolio da daruju koliko mogu, a da oni nisu darovali ni dinara.

Spomeniku je određeno izuzetno mesto među ljubljanskim spomenicima. To je bilo sa ciljem da novopostavljeni spomenik bude od "izrazito nacionalno-vaspitanog i simboličnog" značaja. Ukoliko nisu želeli da zidaju kulu u oblacima, morali su da za njega potraže takav prostor, gde bi njegov izuzetan značaj došao do punog izražaja. To znači da je odgovarajući prostor morao da omogućiti okupljanje veće mase ljudi na različitim narodnim manifestacijama i da istovremeno dopusti neometano kretanje svećanih povorki. Nijedan trg u centru Ljubljane nije ostao neistražen u pretpostavci da bi s manjom ili većom potrebom za preuređenjem bio adekvatan za reprezentativni spomenik. Kako se nijedno

mesto nije pokazalo sasvim prikladno, nastao je veliki problem oko lokacije spomenika.

"Ne treba nam nikakvih izmišljenih problema", ljutio se anonimni autor u *Slovenskom Narodu*. "Dovoljno je žalosno, ako grad ne može da dâ mesto za kraljev spomenik. Nadamo se, barem, da iz ovoga neće da nastane opet kakva karakteristična slovenačka farsa".

MNOGI POZVANI I BROJNI NE-POZVANI naprezali su svoje snage u tom traganju, svi su želeli da daju odlučujući doprinos rešenju tog važnog zadatka. Razbukala se oštra borba, čija drama se prenosila i na područja izvan ideje podizanja spomenika. Iako su prvobitno planirali postavljanje spomenika kralju mučeniku na godišnjicu njegove smrti, godišnjica je prošla a da nije odabrana ni lokacija spomenika, niti je položen kamen temeljac. *Slovenski Narod* se zbog takvog stanja stvari ljutio, pišući da su neki komplikovali stvar jer su želeli da iz toga "na-prave kapital".

Odbor za podizanje spomenika se najpre odlučio za donji deo Kongresnog trga, gde je krajem oktobra 1918. svečano proglašena uspostava Jugoslavije uz prisustvo hiljada ljudi. Lokaciju je, kao najpogodniju, predložilo udruženje inženjera i arhitekata jer je omogućavala vidljivost spomenika, a uz spomenik mogla se postaviti bina za svećane govore. Zgrada u pozadini davala je spomeniku dobru kulisu, a saobraćaj nije predstavljao veću smetnju.

U dugoj borbi za prostor javila se nova okolnost kada je predsednik odbora Ivan Hribar pridobio arhitektu Joža Plečnika za to da izradi svoj predlog. Plečnik se založio za očuvanje postojećih nasada visokih kestena, usred kojih bi spomenik bio "više sakriven, nego vidljiv". Sam spomenik pak zamislilo je kao otvoreno stubište, u kojem je predvideo da bude "mala bista pokojnog kralja, oko jednu stopu visoka, koju bi svaki prolaznik mogao jednom rukom ukloniti", sa natpisom iznad arkada na

Iz autorovog predgovora

Sto godina je proteklo otkako se rodila Jugoslavija i više od četvrt veka otkako je u novim balkanskim ratovima ova zemlja nestala sa geopolitičke karte sveta. I pored toga, sve do danas ona ostaje jedna velika nepoznanica, zagonetka. Doista, naše znanje o Jugoslaviji može nekog da podseti na jednu indijsku priču u kojoj se govori o tome kako su slepi ljudi došli do toga kako izgleda slon tako što su ga dodirivali rukama. Svaki od njih dodirnuo je drugi deo slonovog tela, pa je jedan - dodirnuvši njegovu nogu - utvrdio da liči na drvo, drugi - dodirnuvši slonov rep - da liči na zmiju, i tako dalje. (...)

Proces raspada Jugoslavije bio je ispunjen krvavim i tragičnim slikama, iz čega se obično zaključivalo da je već sam način kako se ona raspala ujedno i najbolji dokaz da je bila postavljena na loše temelje, da je sadržavala previše protivrečnosti da bi mogla čestito živeti i preživeti. Ratovi koji su usledili jedan za drugim u 1990-im godinama tumačeni su kao dokaz da se radilo o zemlji sa mnogo istorije, prepunoj netolerantnih nacionalizama.

Međutim, takvo gledanje je pogrešno. Razlika između Jugoslavije i drugih nacionalnih država nije bila u nekom višku istorije koji narod nije bio u stanju da svari, niti su njeni nacionalizmi bili toliko netolerantni da se problemi ne bi mogli rešiti pomoću glasačkih kutija. Polazna pretpostavka ove knjige jeste uverenje da razvojni put Jugoslavije nikako nije bio predodređen da teče u pravcu kojim je tekao; mogao je teći i u više drugih pravaca. Ali, kad se onda postavi pitanje zašto on nije tekao u nekom od drugih mogućih pravaca, ubrzo možemo da vidimo da je priča o višku istorije bez osnove, da problem Jugoslavije nije bio u višku nacionalizma, već u njegovom manjku. (...)

Poput drugih događaja koji su se odvijali u proteklom istorijskom periodu, o "zemlji snova" teško je prosuđivati vodeći se isključivo savremenim trenutkom i savremenim stanjem duha. To što mi danas osećamo pri pominjanju jugoslovenske države ne znači da su i naši preci imali ista osećanja u vreme kada su je stvarali. Otkako je presahla vera u zagrobni život pokojnika sahranjenih u egipatskim piramidama, o njima možemo da razmišljamo kao o monumentalnom apsurd. Ali nam ta saznanja ne kažu ništa o tome šta su mislili i osećali oni koji su u svoje vreme gradili ta arhitektonska čuda: Kako su oni gledali na piramide.

A baš to, kako je izgledala Jugoslavija kao zemlja snova političkih vizionara, kako su budili u narodu zanimanje i ljubav za svoje snove i pozivali ga na njihovo ostvarivanje, s jedne, te koji su bili najvažniji graničnici u tim procesima i kakav je bio odnos između snova i njihovog ostvarenja, s druge strane, tema je kojom se bavi ova knjiga.

***

Knjiga *Jugoslavija, zemlja snova* na srpskom jeziku pojavila se 2018. u izdanju Biblioteke XX vek. *Dani* uz odobrenje autora i izdavača, prenose zadnje poglavlje, *Kraljevi su mrtvi, Jugoslavija ostaje*. ■

Barem nekim očima veličina i značaj lika pokojnog kralja nisu bili nesporni, a poruka koju su neki predlagali bila bi putokaz u drugi smer nego što je bila odabrana poruka *Čuvajmo Jugoslaviju!*

latinskom *De mortibus nil nisi bene (O mrtvima samo dobro)*.

Dva različita predloga izazvala su dvogodišnji "verbalni rat". Učesnici ovog sukoba su otvoreno govorili samo o likovnim i arhitektonskim pitanjima, ali pod tom površinom bilo je skrivenih političkih razlika.

Kako upozoravaju Katarina Hotkin i Suzana Redstoun, sporovi oko značenja prošlosti ne vode se samo zbog prošlosti, već su u pitanju još i značenje sadašnjosti i kako nastaviti put iz prošlosti. Tako se fokus svade o pravom značenju prošlosti često premešta iz pitanja poruka o prošlosti na pitanje ko sme da predstavlja prošlost u sadašnjosti. Odgovor na pitanje o značenju prošlosti u sadašnjosti stoga je često vezan na pitanje legitimiteta predstavljanja.

U našem slučaju ta su se pitanja javljala u vezi sa lokacijom spomenika, njegovom veličinom i porukom uklesanom na njemu. "Verbalni rat" koji je pokrenut u toku "patriotske akcije" i vodio se oko navedenih pitanja bio je u stvari spor o tome kojem od mogućih puteva u budućnost dati legitimitet prošlosti. Narodni lik kralja Aleksandra bio je previše veličanstven da bi se smelo dirati u njega, ali, očito, barem nekim očima veličina i značaj lika pokojnog kralja nisu bili nesporni, a poruka koju su neki predlagali bila bi putokaz u drugi smer nego što je bila odabrana poruka "Čuvajmo Jugoslaviju!"

KRALJ JE MRTAV - JUGOSLAVIJA JE OSTALA! Još pre nego što je otkriven Dolinarov konjanik, u Ljubljani su otkrivena četiri javna spomenika kralju Aleksandru.

Prvo je u nedelju, 26. maja 1935., na Viču svečano zasađena memorijalna lipa sa željom da raste kao simbol slovenstva i oko sebe na vekove sakuplja "narod jedne misli i jedne duše". Otkrili su i spomenik blagopokojnom viteškom kralju, luk od veštačkog kamena i mramora, postavljen na četiri nosača od granita sa natpisom *Čuvajte Jugoslaviju! Aleksandar I.* Na krajnim nosačima uzidane su mramorne ploče sa datumom rođenja "našega kralja" *Cetinja 17. XII. 1888* i njegove smrti *Marseille 9. X. 1934*. Sledilo je, 16. juna 1935., otkriće kraljeve biste ispred Tobačne tovarne (Fabrike duvana), delo sarajevske vajarke Ive Despić; iste spomenike su pre toga imale i fabrike duvana u Nišu, Sarajevu, Banjaluci i Travniku. Kraljev portret je bio postavljen na kameno postolje u parku ispred fabrike. Na njemu je bio uklesan natpis koji je govorio o tome da su ga službenici i radnici Fabrike duvana u Ljubljani podigli u znak večnog sećanja i zahvalnosti

blaženopočivšem Viteškomu kralju Aleksandru I. Zedinitelju koji nam je ostavio svima u amanet *Čuvajte Jugoslaviju!*

Usledila je skulptura pokojnog kralja koju je nakon atentata u Marselju u bronzi izlio vajar Nikolaj Pirnat. Skulptura je postavljena u auli Univerziteta u Ljubljani. Kraljev kip u holu ljubljanskog univerziteta postavljen je u znak zahvalnosti pokojnom kralju, što je povodom deseto-godišnjice rada slovenačkog univerziteta dozvolio da se univerzitet zvanično preimenuje u Univerzitet kralja Aleksandra Prvog. Tim svojim činom, kako se sećao tadašnji rektor univerziteta Milan Vidmar, kralj je uzeo ljubljanski univerzitet pod svoju zaštitu i garantovao mu opstanak.

Značaj ovog čina kralja Aleksandra posebno su istakli i na vanrednoj sednici odbora Leonove družbe, 16. oktobra 1934., kada su se članovi ovog katoličkog naučnog društva sa posebnom zahvalnošću sećali "njegovog, za nas, Slovence, tako važnog čina, da smo pod njim dobili vlastiti univerzitet". Zbog toga njegovo ime neće živeti samo u imenu slovenačkog univerziteta, javno su zapisali, već će "zauvek ostati upisano u našu kulturnu istoriju".

Pre nego što je dobio svoj prostor na univerzitetu, Pimatov kip je više puta predstavljen javnosti, na primer na novinarskom koncertu za Dan ujedinjenja 1934. Na sve prisutne ostavio je veliki utisak, izvestilo je *Jutro*, jer je "živom liku velikog pokojnika bio izuzetno sličan", tako da je predstavljao "jednu od njegovih najvernijih, najbolje uhvaćenih slika". Vajar je kralja-viteza prikazao u običnom šinjelu i čvrsto spojenih ruku. Ruke je trebalo da nemo saopštavaju "narodu osnovnu misao koja je vodila životno delo kralja Ujedinitelja *Ostanite zajedno, držite se jedni drugih*."

Na konkursu za veliki spomenik kralju Aleksandru u Ljubljani prvu nagradu je osvojilo najbogatije simboličko i književno-sadržinski najutemeljenije rešenje - nacrt vajara Tinea Kosa i arhitekta Mira Kosa, dok su Lojzeu Dolinaru dodelili drugu nagradu za njegov predlog konjanika. Tek nakon dodatnog razmišljanja, za realizaciju su, uprkos tome, odabrali Dolinarev predlog za konjanika kao najbolje rešenje, jer je on najizrazitije predstavljao kraljevu moć i dostojanstvo.

Vajar je porudžbinu ispunio na opšte zadovoljstvo svih; kipu su se svi divili, premda je on stilski sledio već zastarele evropske modele. Rezultat je bio skoro sedam metara visoka figura kralja-vojnika i pobednika u trijumfalnom pohodu, kojem

je narod uručio žezlo, "simbol slobode". Spomenik je zajedno sa postoljem imao više od deset metara. Ljubljana je sa njim dobila kip koji je po svojim umetničkim kvalitetima i po svojim dimenzijama predstavljao "najveći monument u slovenačkim krajevima". Konjanika su smestili usred najvećeg i najlepšeg slovenačkog trga, na najvidljivije mesto, da bi tako, prema rečima *Slovenca*, jasno i glasno izrazili svoju "veliku ljubav prema našoj vladarskoj porodici".

KAO ŠTO JE VAJAR REKAO novinaru *Slovenca*, spomenik kralju zamislio je da bude velikih dimenzija, veličanstven, da bi gledaoce impresionirao kako svojom spoljašnjošću, tako i unutrašnjom snagom. Džinovski spomenik već svojom veličinom trebalo je da otelovi veliku ideju ujedinjenja, a svojom sadržinom trijumf kralja, koji je nakon pobeđa u ratovima vladao dostojanstvenim mirom i u jednoj državi ujedinio Slovence, Srbe i Hrvate.

Spomenik je radio sa dubokim oduševljenjem, bio je, naime, među predratnim preporodovcima koji su već u Austriji živeli i radili za ideju ujedinjenja, čijem tvorcu je sada podigao spomenik. Pokojnog kralja video je kao nesebičnog heroja Ujedinitelja, borca koji se za svoju ideju zalagao svim svojim srcem i koji ju je i ovekovečio svojim delom. Zato ga je postavio kao "kralja-vojnika, borca, pobednika u trijumfalnom pohodu, kojeg je narod ogrnuo kraljevskim plaštom i dao mu u ruke žezlo slobode". Na svakoj strani spomenika u reljefu je predstavio dva glavna događaja koja su obeležila život trijumfalnog vladara: rat i mir.

Slovenačka štampa je u ovom spomeniku videla dokaz da kralj živi dalje, i posle svoje smrti. Tako je *Slovenski Narod* pisao da je postavljanjem spomenika narod "dokazao da Viteški kralj živi, kao što je živio pre 20 godina kada ga je Ljubljana prvi put prihvatila", a *Jutro* je iznelo da je spomenik predstavljao "lik čoveka koji nije umro već je tu, pred nama, spreman da nas vodi dalje, do novih ciljeva".

Članovi odbora nisu sumnjali u to da su Dolinarovim spomenikom kralju Aleksandru Slovenci dobili "umetničko delo takvih kvaliteta, koje će još dalekim potomcima ubedljivo govoriti o stvaralačkoj snazi slovenačkog naroda, a budućim istoričarima, koji će u sačuvanim likovnim dokumentima pažljivo tragati za našom vlastitom nacionalnom notom, govoriti o živoj vezi našeg umetnika sa celokupnim pulsiranjem našeg narodnog života". I sam vajar mu je dao prvenstvo

u odnosu na sve javne spomenike koje je do tada napravio u Ljubljani, Skoplju, Beogradu, Pančevu i drugde, kao svom najvećem i najmonumentalnijem delu. Radovao se što je taj veliki spomenik stajao u srcu Slovenije, "gde uvek treba da glasno kliče svima koji dolaze u Jugoslaviju o veličini državnog ujedinjenja".

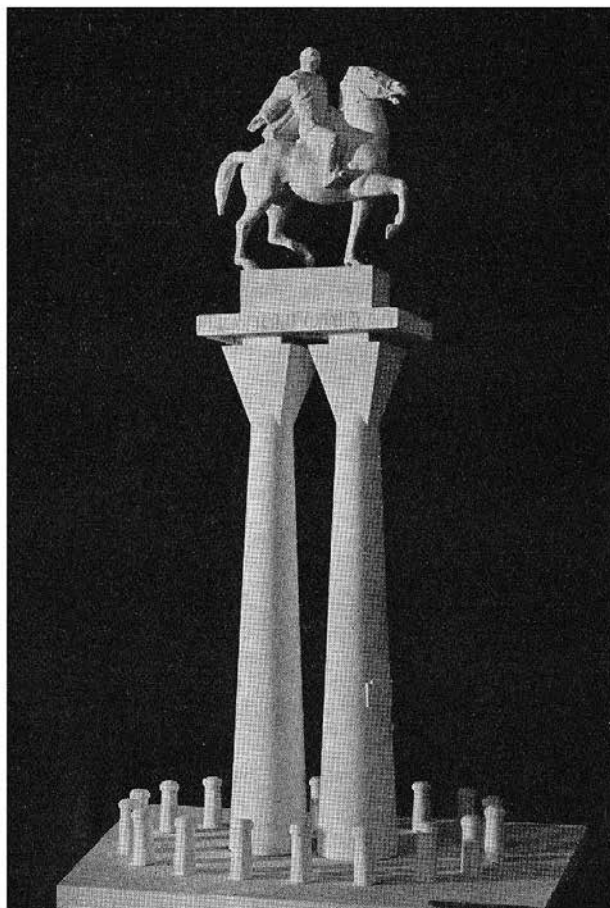
Radno telo Odbora za podizanje spomenika je skoro mesec dana pre svečanog otkrivanja uputilo Slovincima proglas i pozvalo ih da se okupe oko tog simbola i, čvrsto stojeći jedni uz druge, proslave radosti praznik i obnove zakletvu da će "verno ispunjavati najsvetiju oporuku našeg blaženopočivšeg Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja: Čuvajte Jugoslaviju!" Svečano otkrivanje spomenika bilo je organizovano kao "velika narodna svečanost" na koju se grad dobro pripremio: već u petak ujutro Ljubljana je bila odevena "u najsvečaniju odeždu".

Svečano otkrivanje velikog spomenika kralju Ujedinitelju u Ljubljani postavljeno je u službu podržavanja postojeće političke vlasti i društvenog reda u doba velikih geopolitičkih turbulencija u svetu, kada je trebalo pred nadolazećom punoletnošću kralja Petra II dati legitimnost njegovom preuzimanju vladalačkog žezla u ruke. Zvanična svečanost je počela u nedelju ujutru sa tradicionalnim verskim obredima.

Nakon svečanog bogoslužjenja u katedrali, koje je vodio ljubljanski knez-biskup Gregorij Rožman, kao i u pravoslavnoj crkvi, gde su crkvenom obredu prisustvovali kralj Petar II i knez Pavle, vršilo se svečano otkrivanje spomenika u parku Zvezda.

Na sam dan otkrivanja, spomenik je bio ograđen sa šest ogromnih jugoslovenskih zastava. Uza sam spomenik nalazila se visoko podignuta bina, a ceo spomenik su okruživali visoki stubovi ukrašeni lovorovim vencima sa zlatnim slovom A u sredini, a velik deo prostora pred spomenikom bio je prazan, da bi spomenik što bolje došao do izražaja.

Predsednik Pripremnog odbora za otkrivanje spomenika Josip Pipenbaher, inače starešina Sokolske župe Ljubljana, u svečanom govoru izneo je delo i život viteškog kralja, naglasivši da je reč o čoveku koji nije živio za sebe i svoj dom, već za viši cilj, za dobro domovine i svog naroda. Posebno je naglasio pokojnikovu ljubav i brigu za svoj narod i državu koje su dobile izraza i u njegovim poslednjim rečima *Čuvajte Jugoslaviju*. Tu poslednju želju velikog vladara, rekao je Pipenbaher, moramo poštovati svim svojim mislima, osećanjima, željama, a posebno postupcima. Pledirao je za jačanje

9. Boris Kalin, Jaroslav Černigoj: Osnutek za spomenik kralju Aleksandru I. v Mariboru, nahajališče neznano

Kaplja:
Spomenik kralju Aleksandru u Mariboru

Foto: AHAS

Slovenski Narod se zbog takvog stanja stvari ljutio, pišući da su neki komplikovali stvar jer su želeli da iz toga "naprave kapital"

nacionalne svesti, da se narod napoji duhom junaštva i mučeništva, "to jest onom silom koja čini čuda, koja pretvara pojedince i grupe i čitave narode u neustrašive borce i junake". Na taj način moći će sa ljubavlju i zahvalnošću u srcu govoriti: "Veliki kralju i vođo! Nisi umro! Tvojim plemenitim delima suđena je večnost. Tvoj primer će zauvek nadahnjivati sve iskrene Jugoslovane hrabrošću i čvrstom voljom očuvati i osnažiti ono što si stvorio Ti. U njihovim srcima podignut je Tvoj spomenik, trajniji od bronze".

VELIČANSTVENOM DOGAĐAJU PRISUSTVOVALI SU knez namesnik Pavle i drugi članovi kraljevske porodice, prosvetni ministar i član senata Anton Korošec, predstavnici vojnih, crkvenih i civilnih vlasti i organizacija. Svečanosti je prisustvovalo više od 50.000 ljudi iz cele Dravske banovine. Pored Pipenbahera govornici u čast kralja bili su još ban Dravske banovine Marko Natlačen i gradonačelnik Ljubljane Jure Adlešič. Sadržina njihovih govora bila je, u stvari, dezavuisanje Pipenbaherovih reči i ponovno tumačenje njegovog poziva za čuvanje Jugoslavije.

Ban Natlačen predstavio je spomenik kralju Aleksandru kao "trajan dokaz odlučne volje Slovenaca da želimo živeti s Hrvatima i Srbima

u zajedničkoj državi, zajedno sa njima da kujemo bolju budućnost i sa njima delimo zajedničku sudbinu". Drugim rečima, iako od 1935. godine član Jugoslovenske radikalne zajednice, ban Natlačen u Jugoslovenima nije video pripadnike jednog naroda, već Slovence, Hrvate i Srbe. Njegova želja, izgovorena tom svečanom prilikom, bila je zajednički život triju naroda u jednoj državi, nikako spajanje u jedan jedinstveni narod Jugoslovena, za što se zalagao pokojni kralj.

Još nešto radikalnije mišljenje od Natlačena zastupao je gradonačelnik Ljubljane Jure Adlešič.

On je u svom svečanom govoru izjavio da je postavljanjem spomenika ispunjena želja građana Ljubljane da spomenik stoji na najlepšem i najvažnijem mestu, baš u srcu grada gde kralj mučenik gleda na zidine Emone, na ljubljanski Grad i druge svedoke duge istorije Ljubljane do dolaska njegovog doba kada je u neposrednoj blizini Zvezde, na Kongresnom trgu, Slovincima objavljena sloboda, a kraljeva reč slovenačkoj nauci i umetnosti otvorila hram koji nosi njegovo "besmrtno ime". Odavde neka viteški kralj štiti svoju slovenačku prestonicu, te "okružen zahvalnošću i ožaren ljubljavju kraljuje u srcu slovenačke domovine".

Slovenačka politička elita zdušno je uzdizala kralja Aleksandra u legendu kao mučenika da bi kao takav i dalje služio svom narodu u magičnoj funkciji simbola političkog legitimiteta.

Opisivanje stvarnosti i pravilnog ponašanja u njoj prvenstveno je imalo za cilj podržavanje autoriteta političke vlasti i postojećeg društvenog reda. Mimoižajenje u pogledima na stvarnost i pravilno ponašanje među svećanim govornicima na početku septembra 1940. bilo je veliko, čak protivrečno u tome da stvarnost nikako nije više bila nedvosmislena. Jasno je samo da su svi javni govornici želeli da svom vide-nju daju legitimitet uz pomoć lika viteškog kralja.

Ako su Sokoli stajali iza ideje narodnog i državnog jedinstva, vodeći predstavnici banovina i gradske vlasti definisali su svoje državljane odnosno građane kao pripadnike posebnog naroda.

Kralj je bio mrtav, ali na njegovo mesto je stupio novi; Jugoslavija je ostala. Ali posle dve decenije postojanja nacionalne države Jugoslovena pod vladavinom dinastije Karađorđević, pitanje kojem političkom telu će vladati novi kralj, treći po redu, bilo je potpuno otvoreno.

(NASTAVIĆE SE)